

Politická činnost může být službou

Rozhovor s Janem Litomiským pro časopis Křesťanská revue (03/2021)

Jan Litomiský je bývalý disident, signatář Charty 77 a politik, v 90. letech 20. století byl poslancem České národní rady a Poslanecké sněmovny za Občanské fórum, Křesťanskodemokratickou stranu, později za ODS, v letech 2006–2010 byl vládním zmocněncem pro lidská práva.

Křesťan se nemůže z politiky vymanit, pokud nežije v izolaci ale uvnitř své obce, je spoluobčanem. I zastat se trpících a potřebných je politický čin, který je proti srsti nejen mocným – poznal jsi to na vlastní kůži jako chartista a člen VONSu a politický vězeň – ale někdy i křesťanům. Zažil jsi osobně výtku, že křesťan by se takto angažoval neměl?

Takové výtky ve své době bylo slyšet se strany tehdejší Synodní rady stejně jako od vedení Komenského bohoslovecké fakulty. Byly však směřovány proti jmenovaným aktivitám všeobecně nebo vůči jiným příslušníkům církve, hlavně duchovním nebo studentům (důtky, vylučování), nikoli vůči mně osobně.

Přeložil jsi Lutherův spis O světské vrchnosti, nemohu se nezeptat, zda a jak ti osobně pomohlo myšlení Martina Luthera orientovat se ve vztahu křesťana k politice?

Myšlení Martina Luthera mi pomohlo pochopit, že politická činnost není křesťanům zakázána, ale může být službou Bohu i lidem a v tomto smyslu povinností. Poslání světské moci je však omezené. Má potlačovat jednání, které škodí druhým, ale nikdy nesmí vládnout nad svědomím.

Jak použitelné jsou v moderní společnosti reformační koncepty vztahu k vrchnosti (navíc odlišné v době před třicetiletou válkou a po vestfálském míru) a co nám do dnešní situace říká biblické poselství? Je-li vláda odpovědná v rámci ústavy a zákonů občanům, nakolik po ní můžeme požadovat jakousi další, transcendentní odpovědnost?

Vrchnost nemá právo nařizovat věci, které jsou v rozporu s tím, co jedni nazývají Boží zákon, jiní přirozený mravní řád. Takovým rozkazům se křesťan nesmí podřizovat. Podle Luthera má křesťan odporovat především vyznáním pravdy. Jinak má vůči nadřízeným projevovali úctu a respekt nejen proto, že jsou lidé, ale také kvůli poslání, které reprezentují, byť často nedostatečně. Tyto myšlenky patří k dosud platnému dědictví reformace. Po našich kalvínských předcích jsme zase zdědili přesvědčení, že každý člověk je hříšný a získá-li neomezenou moc, má sklon ji zneužívat. Proto má být politická moc rozdělena mezi více článků, které se navzájem kontrolují. Vláda musí být odpovědná parlamentu.

Starost a solidarita s utlačovanými a ponižovanými, která je dědictvím prorockých biblických důrazů, není v moderní době výsadou křesťanů. Ostatně ve společenství Charty 77 ji často stejně sdíleli a prakticky projevovali i lidé zcela sekulární. Souhlasil bys s tvrzením, že tento důraz moderní sekulární svět již zcela přijal za svůj, nebo je tu stále třeba křesťanského svědectví?

Starost a solidarita s utlačovanými a ponižovanými zdaleka není v našem světě samozřejmostí. Navíc lidé, kterým chybí duchovní zázemí a kritický pohled na člověka zdůrazňovaný křesťanstvím, se často vyžívají v kampaňovitém jednání, které může zhoršovat vztahy ve společnosti a postavení lidí, jimž chtějí pomoci, reálně poškozovat.

Václav Havel psal o moci bezmocných a později se zkušeností prezidenta mluvil o paradoxní "bezmoči mocných". Ochraně lidských práv ses věnoval také z pozice vládního zmocněnce, tedy z pověření státu. Připadal sis také někdy bezmocný?

Bezmocný jsem se cítil ve vyloučených romských lokalitách. Zároveň jsem si uvědomil, že sociální začlenění těchto lidí se nevyřeší vydáváním nových právních předpisů a zákazů, ale vyžaduje dlouhodobou a soustavnou sociální práci.

Z křesťanství nevyplývá automaticky politický názor či zaměření - ale hraje roli, kdykoli jde v politice o hodnotovou orientaci. Politici, kteří se hlásí ke křesťanství, nacházejí ve více stranách. Jedině křesťansko-demokratické strany mají křesťanství ve "vývěsním štítu" a často jim ostatní vyčítají "to jste křesťané, když děláte to a to?". Stalo se ti, že někdo takhle spustil i na tebe?

Kupodivu si nevzpomínám, že by na mne někdo útočil nebo mě kritizoval z hlediska křesťanských hodnot.

V roce 1989 jsi byl jedním ze zakladatelů Křesťansko-demokratické strany (KDS). Jak si na tehdejší dobu vzpomínáš a jak ji hodnotíš z dnešní perspektivy?

KDS se hlásila k zásadám jako je úcta k životu včetně nenarozeného, podpora klasické rodiny, svoboda a odpovědnost jednotlivce, omezení moci státu, respekt k vlastnictví, péče o svěřenou zemi včetně přírodního bohatství, zjednání spravedlnosti pro lidi postižené komunistickým režimem a solidarita s lidmi, kteří jsou ve svém životě znevýhodněni. Nevadilo mi přihlásit se k tomu, že podpora těchto zásad plyne z mého křesťanského přesvědčení.

V roce 1968 ses krátce zapojil do Československé strany lidové, ve svobodných poměrech ses podílel na založení Křesťansko-demokratické strany (KDS). Ve volbách v roce 1990 jste byli v koalici s lidovou stranou, v roce 1992 již s Občanskou demokratickou stranou (ODS), s níž se KDS později sloučila a jejímž členem jsi dosud. Jak bys z dnešního hlediska popsal svou politickou pouť?

V odpovědi na předchozí otázku jsem popsal politické zásady, které považuji za křesťanské. Ty jsem se snažil uplatňovat po celou dobu své politické činnosti. KDS neměla v naší společnosti dostatečný prostor, když vedle ní působila zároveň strana lidová. Do lidové strany jsem vstoupil z podnětu Ivana Medka na jaře 1968 a vystoupil jsem z ní, když v době normalizace začala opětovně kolaborovat s komunisty. V 90. letech na mne lidovci působili jako strana, která chce jenom "být u toho" a nevyrovnala se dostatečně se svou předchozí spoluprací s komunisty. Dnes je můj pohled na lidovou stranu a spolupráci s ní mnohem příznivější, nicméně jsem rád, že jsem se stal členem ODS, která ve svém programu stále reprezentuje zásady, které jsou mi blízké. ODS v 90. letech prosadila parlamentní demokracii založenou na volné soutěži politických stran, tržní hospodářství opírající se o soukromé vlastnictví a poměrně přísné zákony na ochranu životního prostředí. Umožnila matkám relativně dlouho pečovat o děti a nenutit se za každou cenu k rychlému nástupu do zaměstnání. Na rozdíl od dnešní módy stále ještě považuji svobodný přístup k trhu bez privilegií pro vybrané subjekty za důležitý prvek pro osobní svobodu člověka.

Otázky kladl Jiří Schneider